

DE ZWARTE BRUG

Voor P.G.

Erik Vlaminck

DE
ZWARTE
BRUG

Uitgeverij Vrijdag
WERELDBIBLIOTHEEK • AMSTERDAM

De auteur dankt het Vlaams Fonds voor de Letteren voor een werkbeurs. Hij dankt Passa Porta, de Union des écrivaines et écrivains Québécois en de Roland Holststichting voor het gebruik van schrijfresidenties in Montréal en in Bergen.

© 2016 Erik Vlamincx & Uitgeverij Vrijdag
Jodenstraat 16, 2000 Antwerpen
www.uitgeverijvrijdag.be

Omslagontwerp: Loudmouth
Vormgeving binnenwerk: theSWitch

NUR 301
ISBN 978 94 6001 362 1
D/2016/11.676/282

e-boek
ISBN 978 94 6001 363 8

Voor Nederland: Uitgeverij Wereldbibliotheek B.V.
Johannes Vermeerstraat 63
1071 DN Amsterdam
www.wereldbibliotheek.nl
info@wereldbibliotheek.nl
ISBN 978 90 284 2646 7

Niets van deze uitgave mag door middel van elektronische of andere middelen, met inbegrip van automatische informatiesystemen, worden gereproduceerd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Lillo, ghelegen op de Schelde drie mylen van Antwerpen, is een goede ende schoone Heerlyckheid.

Lodovico Guicciardini (1521-1589)

Het was redelijkerwijze niet mogelijk en toch zag ik het met eigen ogen gebeuren.

Roger Van de Velde (1925-1970)

Toen Jean Dézert besloot zelfmoord te plegen koos hij voor een zondag teneinde niet te verzuimen op kantoor.

Jean de La Ville de Mirmont (1886-1914)

Die van Lenaerts

Ludovicus – *Louis* – Lenaerts – *onze va* –
(°Lillo 1900 †Kapellen 1972)

Johanna – *Anna* – Van den Bogaert – *ons moe* –
(°Ekeren 1901 †Lillo 1960)

Elisabeth – *Elza* – Lenaerts
(°Ekeren 1924 †Kapellen 1998)

Renatus – *René* – Lenaerts
(°Ekeren 1924 †Berchem 2009)

Joseph – *Jos* – Lenaerts
(°Ekeren 1925 †Mortsel 1965)

Johannes – *Jan* – Lenaerts
(°Lillo 1928 †Merelbeke 2002)

Robert Lenaerts
(°Lillo 1930 †Stabroek 2011)

François – *Swa* – Lenaerts
(°Lillo 1933)

Bernard Lenaerts
(°Lillo 1935)

Leopold – *Leo* – Lenaerts
(°Ekeren 1945 †Antwerpen 2015)

Een wassende stroom

februari 1953

De wind fluit. De wind huilt. Hoewel alle ramen en deuren gesloten zijn, doet hij de gordijnen bewegen. Soms voelt Leo zelfs een zucht over zijn wangen en zijn voorhoofd strijken. Het is moeilijk om de slaap te vatten. Wanneer dat uiteindelijk toch lukt sluipen de ratel van de regen op het vensterglas en het klepperen van de dakplaten die op de koterij achter de achterkeuken liggen zijn angstige dromen binnen.

Hij is al verschillende keren met een schok wakker geworden. De slaapkamer is van winterkou doordrongen, toch kleven de lakens klam aan zijn benen. Hij heeft in stilte al meer dan twintig Weesgegroeten gebeden om het stormweer te doen keren maar de Moeder Gods lijkt niet thuis te zijn.

Zijn broer Bernard met wie hij het bed deelt heeft hem, hoewel Leo er zeker van is dat hij geen kik gegeven heeft, onverwacht een por in de zij gegeven en daarbij gesist: 'Wilt ge uw mond wel eens houden, kleine. Ik wil slapen.'

Swa, die in het andere bed ligt, draait en keert onophoudelijk.

Beneden is er geloop. Af en toe hoort Leo het snerpen van de scharnieren van de keukendeur. Allicht is vader opgestaan. Of een van de grote broers. Om de wacht te houden. Om maatregelen te nemen wanneer het nodig is.

Het is brullen wat de wind nu doet.

Ergens klettert een zinken emmer over de plavuizen.

Bij de burens jankt de hond alsof hij met de ketting geslagen wordt.

Ondanks alle gerommel en geraas moet Leo toch weer ingedommeld zijn. Hij schrikt wakker door het beangstigende geluid van krakend en splinterend hout. Wellicht is het een van de populieren van achter de patattenhof die het begeeft onder de beukende stormwind.

Verbijsterd ontdekt hij dat hij moederziel alleen in de slaapkamer ligt. De plek van Bernard is verlaten. De lakens en de dekens van het bed van Swa liggen weggesmeten op de vloer. En het licht brandt. De kale gloeilamp slingerert, amper waarneembaar, dreigend heen en weer.

Op dat moment komt Elza, zijn grote zuster, de kamer binnen. Ze heeft laarzen aan haar voeten en ze draagt haar lichtblauwe regenjas, haar 'impermeabel'.

'Is het al morgen?' vraagt Leo.

'Nee, jongen, het is nog maar halfvijf.'

'Wat is er gebeurd? Waarom hebt gij uw kleren al aan?'

'Onze va denkt dat de dijken het begeven hebben. Alles staat onder water. Daarnet kwam het beneden in de keuken tot aan mijn enkels. Onze Jan is gaan kijken hoe het verderop in de straat gesteld is.'

'Als het de zondvloed maar niet is... Als heel Lillo maar niet van de aardbodem verdwijnt...'

'Zotteke, toch...' Elza streelt met warme vingers de klamme haren van zijn voorhoofd weg.

Dan valt het licht uit.

'Dat moest er nondedju nog bij komen.' Vader is op de overloop in de weer.

'Ge gaat dat zien, mijn konijnen gaan verzuipen nog voor ze geslacht kunnen worden. Alle moeite voor niks!' De stem van Bernard slaat over.

In de duisternis blijft Elza over Leo's voorhoofd strelen.

Vanuit de keuken roept moeder: 'Elza, waar zijt gij?'

'Bij onze Leo.'

'Laat die kleine maar slapen en kom de etenswaren uit de kasten halen voor het te laat is.'

'Ja, moe, ik kom.'

Gedempt door het huilen van de wind weerklinkt nu de dreun van de noodklok en heel in de verte het klaaglijke loeien van vee.

Tegen de middag staat het water in de keuken 86 centimeter hoog. Met de vouwmeter gemeten.

Broer Jos, die in een rolstoel zit en die altijd in de voorkamer verblijft, hebben ze, nog voor het helemaal licht geworden was, met vereende krachten naar de opkamer overgebracht. Het bed van Elza staat nu in de slaapkamer van vader en moeder en alle stoelen staan in de kamer van Elza. Daar eten ze nu. En daar wachten ze. Tot het water zakt. Tot de wind luwt. Tot het tijd zal zijn om weer te gaan slapen.

De veldwachter passeert. Hij zit in de jol van de havenmeester. Hij heeft een plastic zak over zijn kепie getrokken. Aan de roeispanten zit een vent die ze niet kennen. Ook op het voorplechtje zit een onbekende. Een magere mens in een beige gabardine met een doorweekt schrijfblok op zijn schoot en een potlood in zijn rode bibberende hand.

De veldwachter wil het gezinshoofd spreken. En dus heeft vader zijn kop uit het raam gestoken.

'Goeiemiddag, Louis, we komen bestatigen of iedereen hier nog in leven is.'

'Ge moogt gerust zijn, Sjarel. Alleen de konijnen van onze Bernard zijn verzopen.'

'Er zijn door hogehand speciale voorzieningen voor gebrekkigen genomen. Als ge wilt kan ik het regelen dat er nog voor het donker wordt een ploeg soldaten komt om uw invalide zoon op te halen. Ze kunnen hem met een sloep naar de Blauwhoef brengen en vandaar kan hij

per ambulance naar het gasthuis van Kapellen gevoerd worden.'

'Merci, Sjarel, maar onze Jos zit droog en wel op de kelderkamer. En, surtout, hij zou geen soldaten verdragen.'

'Binnen een half uur moogt ge ook nog een boot met drinkbaar water en brood verwachten. Denkt ge dat ge nog ander eten van doen hebt?'

'Voorlopig niet. We hebben nog een hesp aan de haak hangen. En omdat er twee zonen in de conservenfabriek werken, hebben we genoeg erwten en bonen om het tot Pasen vol te houden als het moet.'

'Zijn er nog andere dingen die ge nodig hebt?'

Vader steekt zijn kop naar binnen en kijkt naar moeder.

Die zegt: 'Onze Leo...'

En vader dan weer tegen de veldwachter: 'Onze Leo zal vanavond niet op het pensioonaat geraken.'

'Ik denk niet dat we daar het leger voor kunnen inzetten. Uw kleine zal zijn lessen een paar dagen thuis moeten leren.'

Achter vaders rug zegt moeder: 'Vraag hoe het in de rest van het dorp gesteld is.'

Vader moet de vraag niet herhalen, de veldwachter antwoordt meteen: 'Hier in Oud-Lillo is er alleen waterschade maar in Lillo-Fort zijn er doden gevallen. Ik zal het u maar vlakaf zeggen, er zijn daar officieel twee vrouwmensen omgekomen. Gewoon verrast door de wassende stroom en hun kelder in gesleurd en daar de kop niet boven water kunnen houden omdat die kelder binnen de kortste keren tot tegen de balken volgelopen was.'

'Ge zult het maar moeten meemaken, ik mag er niet aan denken,' jammert moeder, 'en kennen we die vrouwen?'

'Anna, mens, ge moogt het mij niet kwalijk nemen dat het mij verboden is om nu al namen te noemen want

het parket moet nog komen om de papieren in orde te maken. Wat ik u wel kan zeggen is dat Eduard Corrynen ook omgekomen is. Zijn naam mag ik wel vrijgeven omdat hij een natuurlijke dood gestorven is. Zijn hart heeft het begeven toen hij zijn koebeesten met hun poten omhoog voorbij zijn keukenraam zag drijven.'

'Wat een miserie! En die mens was nog maar pas hertrouwd. Met Til Lambrechts, och arme. Ik heb nog met haar in de klas gezeten.' Moeder heeft nu haar hoofd door het raam gestoken en vader is op moeders stoel gaan zitten.

'Ik zal u nog meer zeggen, Anna, maar ge moogt het om geen waarom verder vertellen. De burgemeester heeft een telegram ontvangen waarin gemeld wordt dat de minister van Binnenlandse Zaken en de gouverneur gaan langskomen om de toestand met eigen ogen te aanschouwen. Er is zelfs sprake van dat onze nieuwe koning er ook gaat bij zijn. Dan moogt ge er wel zeker van zijn dat het serieus is.'

'Onze Leo heeft miljaardedju in het bed gepist!' Bernard roept het terwijl hij de lakens en de dekens wild van zich wegtrapt.

Hoewel hij sliep wist Leo het, op het moment zelf, toen het gebeurde.

Hij had al lang een hevige aandrang gevoeld. Hij had willen opstaan maar dat was onmogelijk want hij was ervan overtuigd dat het bed op een immense kabbelende watervlakte dreef. Zijn volle blaas veroorzaakte een keiharde pijn. Ineens had hij de veldwachter voor zijn geestesoog gezien en die zei: 'Als ge wilt wateren, moet ge het nu doen. Het is een bevel van hogherhand want binnen de vijf minuten gaan de minister van Binnenlandse Zaken, de gouverneur en de nieuwe koning hun opwachting maken.'

Toen had Leo alles laten lopen.

En direct was Bernard moord en brand beginnen te schreeuwen.

Binnen de kortste keren stond de kamer vol.

‘Ge zoudt denken dat ze zo’n jongens op een college toch manieren zouden leren.’ Moeder.

‘Ik zal die lakens er wel af halen. Maar hoe gaan we, in godsnaam, die matras droog krijgen terwijl we in volle overstroming zitten.’ Elza.

‘Er is geen gedacht van dat ik ooit nog met die debiele bedzeiker in hetzelfde bed ga liggen.’ Bernard.

‘Ge moet hem simpelweg een muizenval op zijn fluit zetten, dan moet ge geen schrik hebben dat hij nog van die malheuren uithaalt.’ Swa.

‘En een kurken stop in zijn gat. Dat geeft nog meer zekerheid.’ Jan.

Leo vindt het spijtig dat ze niet allemaal door de was-sende stroom de kelder werden in gesleurd. Hij vindt het spijtig dat de overstroming niet heel Lillo van de kaart geveegd heeft.

Paaseieren

Vroeger keken kinderen in spanning uit naar Paasdag; nu liggen er al van in februari paaseieren in de winkels. Sinterklazen en kerstmannen lopen elkaar vanaf begin november voor de voeten. Carnaval duurt van 1 januari tot 31 december, vooral bij de dames en

heren die in het parlement zetelen. Er zijn er zelfs bij die een mombakkes dragen dat op hun eigen gezicht lijkt.

Leo Lenaerts, Deurne
(*Het Laatste Nieuws*,
februari 2013)

De moderne tijd

april 1955

‘Als in één huishouden zeven jongens op rij geboren worden, dan krijgt die zevende jongen volgens de Bijbel en volgens artikel elfendertig van de Belgische grondwet de naam van de koning. Daarom heet gij voluit Leopold Elisabeth Mathilde Lenaerts. Bovendien zijt gij, geschreven en geboekt, een petekind van de koning. Normaal komt de koning in volle ornaat naar de doop van al zijn petekinderen maar in uw geval kon daar geen sprake van zijn omdat gij in de zomer van ’45 uw kop uit de rode kolen gestoken hebt. Onze koning zat toen in de bergen van Zwitserland in protocollaire ballingschap vloekend zijn kas en zingend wat hij nog over had van ons belastinggeld op te vreten. Hij kon dus onmogelijk bij ons in Lillo aan de deur van de kerk suikerbonen staan uitdelen. Omdat ik uw oudste broer ben mocht ik, als officiële plaatsvervanger van de koning, met donkerblauwe inkt mijn naam in de boeken van de pastoor zetten.’

‘Wat is protocollaire ballingschap?’

‘Protocollaire ballingschap betekent dat ge om de ene of de andere reden niet meer naar uw eigen huis moogt. Zelfs niet om de kiekens eten te geven of om proper ondergoed op te halen.’

‘Wat is er dan met de kiekens van de koning gebeurd?’

‘De Duitsers hebben er kiekensoepe van gemaakt.’

‘Ik begrijp het niet.’

‘Wat begrijpt ge niet?’

‘Dat onze koning niet meer naar zijn eigen huis mocht. De koning is toch de baas van alles.’

‘Manneke toch, dat is een kolossaal ingewikkelde historie. Door een oorlog worden alle wetten en reglemen-

ten radicaal overhoopgegooid. Om te beginnen waren het de Duitsers die hier tijdens de oorlog de lakens uitdeelden en dat waren allemaal bescheten lakens waar een groot zwart hakenkruis op stond. De Duitsers hadden onze koning al rap beleefd laten weten dat hij zijn werk en zijn paleis kwijt was en dat hij beter zijn valiezen kon pakken om met zijn verdoken lieven en zijn nest kleine mannen naar een of ander buitenland te vertrekken. Direct na de oorlog hebben de geallieerden redelijk radicaal de macht overgenomen. Ook die mannen hadden liever geen pottenkijkers en zeker geen potentaten met donkerblauw bloed gelijk Zijne Koninklijke Hoogvlieger Leopold van Saksen-Coburg en dus lieten ze hem liever zitten waar hij zat: ergens in een villa in de Alpen.’

‘Kwamen de ministers daar dan niet tegenin? Of de pastoors?’

‘De pastoors! Laat me niet lachen. Ik zeg niks over de pastoor van Lillo maar de meeste pastoors hadden tijdens de oorlog zelf hun vingers verbrand tot ver voorbij hun ellebogen en die deden vooral hun best om niet al te veel op te vallen. Die lazen de mis met een kop als een martelaar, die preekten over de barmhartige Samaritaan en die haalden geld op ten voordele van de basiliek van Koekelberg of ze zamelden zilverpapier in voor de arme blote negerkindjes in de Congo. Voorts hielden ze hun mond gelijk het plaasteren beeld van het Heilig Hart van Jezus dat voor de kerk staat. En wat die ministers betreft: we hadden hier toen zagezegd wel een eigen regering maar die mannen zaten godganse dagen met dikke sigaren in hun kop rond vergadertafels te kletsen over de prijs van de Franse wijn en de kleur van het ondergoed van hun aanhoudster. Voor de rest hadden die even weinig in de pap te brokken als onze va bij ons thuis.’

‘Omdat bij ons thuis, als het erop aankomt, ons moe de baas is.’

‘Voilà. De nagel op de kop.’

Leo zit naast zijn broer René in diens auto. Een Volkswagen die nog naar nieuw ruikt. Midden op het stuur bevindt zich een grote zwarte blinkende cirkel. Daarop wordt in zilvergrijs een kasteel met twee torens met daarbovenop een dreigend wild beest afgebeeld. Leo weet dat het een wolf is. René heeft hem uitgelegd dat bij alle Volkswagens midden op het stuur een woeste wolf staat omdat Volkswagens in Wolfsburg worden gemaakt. En Wolfsburg is de hoofdstad van de wolven.

‘Uiteindelijk moogt ge wreed content zijn dat ik namens koning Leopold uw plaatsvervangende peter ben.’

‘Waarom?’

‘Denkt ge dat koning Leopold tijd zou maken om u op een doodgewone zaterdagmiddag met zijn auto aan de schoolpoort te komen ophalen?’

Leo antwoordt niet. Hij is telkens fier als een pauw wanneer zijn broer hem op zaterdagmiddag voor de poort van het internaat staat op te wachten. Omdat zijn vrienden er allemaal van opkijken dat hij niet door zijn ouders maar wel door zijn broer wordt opgehaald. Omdat die broer daar vaak nonchalant in trainingspak en met een wielerpetje op het hoofd verschijnt. Omdat er soms zelfs een blinkende koersfiets op het dak van de Volkswagen staat.

Vader daarentegen, die is kwaad op René omwille van die Volkswagen. ‘De mensen spreken zo al genoeg achter ons gat. Het was echt niet nodig dat meneer daar nog een schep bovenop moest doen met die onnozele voituur.’ En ook: ‘Het is niet omdat hij in één seizoen met veel geluk twee kermiskoersen gewonnen heeft dat hij moet denken dat hij peeschijven genoeg heeft om ze zomaar over de balk te gooien.’

Vader zegt altijd peeschijven in plaats van geld.

‘Waarom denkt ge?’

‘Aan onze va.’

‘Tja, onze va is geen gewone.’

‘Hij is aanhoudend kwaad.’

‘Vroeger was hij anders. Soms haalde hij zomaar zijn bugel uit de kast en dan speelde hij een air: *viva bomma, patatten met saucissen!* Maar hij heeft de oorlog en de bevrijding niet verteerd.’

‘Omdat onze Jos toen gebrekkelijk geworden is.’

‘Voilà. De nagel op de kop.’

Jos is de tweede oudste van de broers. Hij heeft een been verloren en ook – Leo weet het maar tegelijk weet hij dat hij het eigenlijk niet zou mogen weten – zijn mannelijkheid is hij helemaal kwijt. Leo weet niet wat hij zich bij iemands mannelijkheid moet voorstellen maar het is blijkbaar iets dat ge tegelijk met een been kunt kwijtspe-
len.

Jos werd tijdens de oorlog ‘opgeëist door de Duitsers’. Hij is dik tegen zijn goesting moeten gaan werken in een fabriek in Bremen waar schroefbladen en vleugels voor vliegtuigen werden gemaakt. Jos had er nochtans best spannend werk. Hij moest er met een soort revolver klinknagels in de vleugelpanelen schieten.

Maar op een bepaald moment waren de Engelsen en de Amerikanen de treiterijen van Hitler zodanig beu dat ze besloten om Dolfke eens grondig op zijn plaats te zetten en daarom zijn ze met kolossaal veel geweld de Duitse steden gaan bombarderen. Ze hebben alles zodanig plat gegooid dat wie simpelweg op een stoel ging staan heel Duitsland kon overzien. Bij dat alles was Lenaerts Jos mee de klos. Naar het schijnt omdat er voor de Belgen in de schuilkelders van de Duitsers geen plaats was. Ge zult het maar tegenkomen, ge draait daar voor die mannen uw nikkel af en als er bommen beginnen te vallen moogt ge buiten op het trottoir Lili Marleen staan fluiten.

Jos zit nu godganse dagen in de kamer aan de straatkant. Omdat ze zijn been vlak onder zijn gat hebben afgezet is er geen mogelijkheid om hem een vals been te geven, tenzij een dat wordt opgehangen aan een soort vrouwenkorset dat Jos met nestels en riemen om zijn buik zou moeten binden. Maar Jos wil geen vrouwenkorset met nestels en riemen om zijn buik. Ook zonder vrouwenkorset zou hij geen vals been willen. Hij wil er zelfs niet over praten. Hij praat over niks. Hij sukkel op zijn ene been van zijn bed naar de stoel naast de tafel en van de stoel naast de tafel naar zijn bed. Op zijn blote voet. Met de ene lege pijp van zijn pyjamabroek als een slappe vlag bungelend onder zijn lijf.

Alleen moeder en Elza mogen zijn kamer binnen. Ze mogen de deur maar half openen om dan voorzichtig naar binnen te schuifelen. Zij brengen Jos zijn koffie en zijn eten want hij weigert om in de keuken met de anderen mee te eten. Hij doet trouwens ook zijn gevoeg in zijn eigen kamer. In een witte emailen pot met een dun blauw randje die onder een uitgezaagde opening in zijn stoel hangt. En Elza knipt zijn nagels en zijn haar. En ze scheert zijn baard.

Moeder brandt kaarsen in de kamer van Jos. Tegen de 'niet uit te roeien wondstank' en omdat het misschien helpt om 'de zwarte zwaarte uit zijn kop te doen verwaaien'. Het kaarslicht is het enige licht dat er is want de gordijnen blijven dag en nacht gesloten. Van het elektrische licht heeft broer Jan met een tang de draden doorgeknipt. Omdat Jos geen elektrisch licht verdraagt.

'Als onze Jos dat malheur niet had voorgehad, dan was hij een betere coureur geworden dan ik.' Ook René zit aan zijn broer te denken.

'Waarom zijt gij eigenlijk coureur geworden?'

'Omdat ik niet langer naast de mortelmolen wilde staan.'

'Waarom moest gij naast de mortelmolen staan?'

'Op de dag dat ik veertien jaar werd kwam ik 's morgens monter de keuken binnen en terwijl hij zijn boterham met spekvet en bruine suiker in zijn mond stak zei onze va "gelukkige verjaardag" en vervolgens zei hij dat ik mijn broek lang genoeg op de schoolbanken versleten had en dat ik, omdat hij geen ezel had die geld scheet, maar moest gaan werken. Een uur later stond ik samen met onze va op de stelling en was ik metsersdiender. Ik heb niet alleen mijn achtste studiejaar niet mogen uitdoen, ik mocht zelfs mijn schoolbank niet gaan leeghalen. Waarschijnlijk steekt mijn katapult daar nog altijd in. En ook een paar vrouwenportretten die geen daglicht verdragen.'

'Ik zou ook niet graag metsersdiender willen worden.'

'Gij moet daar geen schrik voor hebben. Gij hebt het geluk dat ge in de moderne tijd geboren zijt. Wij zaten uur na uur de prut uit onze neus te peuteren in de klas van meester Verbist in de gemeenteschool van Lillo en gij zit gelijk een afgestofte dokterszoon op een college tussen de villakinderen.'

'Ik zou liever in Lillo tussen gewone kinderen zitten.'

'Lillo is een dorp van sukkelaars, jongen. Ge moet daaraan proberen ontsnappen. Ge hebt de kans om door te leren. Ge moet daarvan profiteren.'

'Misschien zegt onze va tegen mij ook dat ik moet gaan werken op de dag dat ik veertien jaar word.'

'Bijlange niet. Gij zult mogen doorleren tot ge een baard en een lief hebt. Ge zult alleen moeten opletten dat uw lief niet te rap in positie is. Als ge daar een beetje voorzichtig mee zijt zult gij schoolmeester, advocaat of architect of 't is eender wat kunnen worden. Gij zult nooit uw bult moeten kromtrekken naast een mortelmolen gelijk ik heb moeten doen en gelijk onze Jan en onze Bernard nog altijd moeten doen. En gij zult nooit uw pree moeten verdienen in een stinkfabriek gelijk onze